

EGYETEMI SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ÉS IPARI KAPCSOLATOK A NYÍLT INNOVÁCIÓS KÖZEGBEN: OPEN ACCESS VAGY MONOPOLJOGOK?

1. Bevezetés

Az innovációs folyamat, illetve ennek tudományos megközelítése is alapvető átalakuláson ment keresztül az elmúlt években. A *Henry Chesbrough* 2003-ban megjelent könyvét¹ követően általánosan elfogadottá vált új fogalom, az ún. nyílt innováció (*Open Innovation*) – egyebek mellett – a közfinanszírozású kutatóhelyek és az ipar kapcsolatát is más szempontból közelíti meg. Az egyetemeket érintő elmúlt majd egy évtizedben bekövetkezett változások jelentőségét jelzi az Európai Bizottság 2007-ben elfogadott közleménye² is, amely rögzíti, hogy „meghaladottá vált az a múltbéli közfelfogás, hogy a kutatóintézmények feladata új gondolatokat felvetni, az ipar pedig azt az utat adja, amelyen végighaladva ezeket a gondolatokat optimális módon hasznosítani lehet.” Sok vállalat a nyílt innováció modelljét kezdi alkalmazni kutatás-fejlesztési tevékenysége során: belső és külső forrásokat összevonva arra törekszik, hogy a szellemi tulajdonban rejlő gazdasági értéket minél jobban kihasználja. Ennek a folyamatnak fontos eleme, hogy a vállalatok kezdik stratégiai erőforrásként kezelni a közfinanszírozású kutatást. Ezzel párhuzamosan világossá vált, hogy a kutatóintézményeknek aktívabb szerepet kell vállalniuk az iparral fennálló kapcsolataikban ahhoz, hogy minél teljesebb lehessen a kutatási eredmények hasznosítása. A nyílt innováció általánosan teret nyerő modellje tehát mintegy külső körülményként jelenik meg a közfinanszírozású kutatóhelyek, ezen belül az egyetemek számára, amelyhez – utalva az Európai Bizottság fent hivatkozott közleményére – részint kormányzati elvárásként is alkalmazkodniuk kell.

A szerzők jelen tanulmánya egy, az egyetemek keretein belül folytatott kutatás-fejlesztési tevékenység szellemi tulajdon-védelmi kérdéseivel foglalkozó, szélesebb körű kutatómunka részét képezi. A nyílt innovációs modell bemutatása mellett a szerzők két egymás mellett élő paradigma, a kutatási eredményeket minél hamarabb és szélesebb körben publikálni kívánó, hagyományos kutatói/egyetemi attitűd – amely az internet térhódításával újabb megerősítést kapott, és talán egyszerűen az *Open Access* név alatt foglalható össze –, valamint az 1980-as *Bayh–Dole Act* elfogadásával útjára induló, az egyetemi szabadalmaztatásra épülő,

¹ *H. Chesbrough: Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology.* Harvard Business School Press, Boston, 2003.

² A Bizottság 2007. április 4-i közleménye: A kutatóintézmények és az ipar közötti tudásátadás hatékonyságának javítása Európában: a nyílt innováció felkarolása.

a szerzők által szellemi tulajdon-centrikusnak nevezett paradigma egymás mellett élését, illetve egymásra gyakorolt hatását kívánják ismertetni. Bemutatják e két paradigma kialakulásának legfontosabb mérföldköveit, jelentéstartalmát, valamint empirikus adatokon alapuló kutatási eredményeken keresztül rávilágítanak a szellemi tulajdon-centrikus modell, és az *Open Access*-attitűd egymáshoz való viszonyára. A szerzők megpróbálnak válaszlehetőségeket megfogalmazni abban a kérdésben, hogy a mai ipari innovációs kultúra fényében vajon az *Open Access* vagy a szellemi tulajdon-centrikus egyetemi innovációmenedzsment – esetlegesen ezek között valamilyen átmenet – lenne képes hatékonyabban ösztönözni az ipari kapcsolatokat és a technológiatranszfert. Tekintettel arra, hogy az egyetemek részben eltérő körülmények között tevékenykednek, illetve feladataik is eltérnek a többi közfinanszírozású kutatóhelyétől, azért a jelen tanulmány megállapításai az egyszerűség kedvéért csak az egyetemekre vonatkoznak.

2. A nyílt innováció (*Open Innovation*)

2.1. A nyílt innovációs paradigma

Henry Chesbrough a nyílt innovációs paradigmát mint a zárt innovációs modellről egy új megközelítésre történő átállást mutatja be.³ A zárt innovációs modellben a projektek a cég belső tudományos és technológiai bázisáról indulnak. A projektek átmennek egy belső termékfejlesztési folyamaton, néhányat közülük leállítanak, másokat továbbfolytatnak. Ezen kiválasztott kutatási projektek egy kisebb csoportja végül piacon is értékesített terméké fejlődik. Ezt a folyamatot azért hívják „zárt” innovációs folyamatnak, mert a projektek külső tudás bevonása nélkül, egyirányú utat járnak végig.⁴ A nyílt innovációs folyamatban a projektek indulhatnak akár belső, akár külső technológiai forrásokból, valamint egy új projekt az innovációs folyamatba különböző fázisokban is beléphet. Azért is nevezzük a modellt „nyíltnak”, mert többféle módon juthat be az ötlet az innovációs folyamatba, ahogyan többféle megoldás van arra is, hogy elhagyja azt.⁵

Ezzel ellentétben a zárt modellben a vállalatok történetileg felhalmozták a védett szellemi tulajdont, és elsődleges céljuk a szellemi tulajdon-jogok feletti pereskedés elkerülése volt. A szabadalmak többsége azonban igen keveset ér, és nagy többségüket a cégek sohasem alkalmazzák termékeikben. A nyílt innovációs modellben a szellemi tulajdon-jogok

³ *H. Chesbrough*: i. m. (1)

⁴ Az AT&T vállalat modelljét kifejezetten zárt innovációs modellként ismeri a szakirodalom. (*H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West*: *Open Innovation: Researching a New Paradigm*. Oxford University Press, 2006).

⁵ Az IBM, az Intel és a Procter & Gamble modellje példa a nyílt innovációs paradigmára. [*H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West*: i. m. (4)].

a cégvagyon új aspektusát képezik (gyakran ez a cég értékének igen jelentős hányadát is konstituálhatja), amelyek a termékértékesítés feletti, további bevételforrást jelentenek, de megnyithatják az utat új piacok és új üzleti modellek felé is. *Rivette és Kline*⁶ kifejezetten bátorítja a vállalatokat, hogy „porolják le” iparitulajdon-jogaikat és ajánlják fel más cégeknek eladásra, hasznosításra. A nyílt innovációs paradigma tehát általános magyarázatot ad arra a kérdésre, hogy a cégeknek miért is célszerű egyszerre aktív eladóknak és vevőknek lenniük a szellemi tulajdon-jogok piacán.

A nyílt innovációs paradigma úgy is magyarázható mint a tradicionális, vertikális innovációs modell ellentettje, amely utóbbinál a belső kutatás-fejlesztés cégen belül kifejlesztett termékekhez vezet, amelyeket a cég értékesít. Egy mondattal a nyílt innováció a tudás be- és kiáramlásának célzott felhasználása a belső innováció felgyorsítására, és a piacok kibővítése az innováció külső alkalmazására. A nyílt innováció egy paradigma, amely azt feltételezi, hogy a cégeknek külső és belső ötleteket egyaránt kell alkalmazniuk amikor fejlesztik technológiájukat. Az üzleti modell mind belül, mind kívül keletkezett ötleteket felhasznál az értékteremtésre, egyidejűleg belső mechanizmusokat definiál a megteremtett érték egy részének elsajátítására.

A nyílt innovációs paradigma a kutatás-fejlesztést nyílt rendszerként kezeli. Azt feltételezi, hogy értékes ötletek jöhetnek a cégen belülről, de azon kívülről is, és ugyanígy találhatnak maguknak piacot a cég érdekkörén belül vagy azon kívül is. Ezzel a paradigma a cég szempontjából piacot teremt a termékek mellett a szellemi termékeknek is. A paradigma kifejezetten magában foglalja az üzleti modellt mint az értékteremtés és értékmegszerzés forrását. Gyökerét tekintve abból a feltételezésből indul ki, hogy még a legmegfelelőbb kutatás-fejlesztési szervezeteknek is be kell azonosítaniuk a külső tudásforrásokat mint az innovációs folyamat központi hajtóerőit, kapcsolódniuk kell hozzájuk, és növelniük kell azok potenciálját. A nyílt innováció feltételei nem minden üzleti környezetben adóttak, ezért a szakembereknek fel kell hívni a figyelmet az intézményi alátámasztottság fontosságára.

2.2. A nyílt innovációs modell kialakulása

Az első szerző, aki elismerte a vállalatok növekvő szerepét az innovációs folyamatban *Joseph Schumpeter* volt. A korai vállalati kutatás-fejlesztési tevékenység sok ágazatban abból az igényből fejlődött ki, hogy a vállalat fenntartsa és növelje termelőkapacitását.⁷ Mivel ez a tevékenység minden egyes cégnél más volt, a kutatás-fejlesztési ráfordítások cégspecifikusak voltak. A belső kutatás-fejlesztés által megalkotott technológiai bázison a cégek arra használták a felhalmozott tudást, hogy új termékeket fejlesszenek ki. Sok vállalatnál nevesített

⁶ *K. Rivette, D. Kline: Rembrandts in the Attic: Unlocking the Hidden Value of Patents. Harvard Business School Press, Cambridge, 2000.*

⁷ *A. D. Chandler: Scale and Scope. Belknap Press, Cambridge, 1990.*

kutatás-fejlesztési részlegek fejlődtek ki, amelyek az iparitulajdon-jogok eszközével korlátot alakítottak ki a tömegtermelésen alapuló árversennyel szemben.^{8,9} A belső kutatás-fejlesztés méretéből és spektrumából származó előnyök egy vertikálisan integrált innovációs modell kifejlődését eredményezték, ahol a nagyvállalatok internalizálták a cégspecifikus kutatás-fejlesztési tevékenységet, és a kutatási eredményeket belső fejlesztési, gyártási és disztribúciós folyamatok segítségével értékesítették. Az ezt kiszolgáló menedzselési modellt egyszerűen így jellemezték: „*felszedni egy zsenit, pénzt adni neki és magára hagyni*”.¹⁰ A modellnek már a korai irodalom szerint¹¹ is voltak hátulütői, amit közismerten NIH-szindrómaként (*not invented here*) emlegettek. Az esetek egy részében a külső innovációs források bevonásától való idegenkedés és a belső kutatás-fejlesztés preferálása olyan kutatási eredményeket szült, amelyeket belső csatornákon nem lehetett terméké fejleszteni és értékesíteni. Az ilyen technológiát esetenként a vállalat licenciába adta, de sok esetben *ad acta* került, további hasznosítási célkitűzések nélkül. Ez azt is jelenti, hogy a belső fejlesztés nemhogy nem jutott el a belső értékesítési modell szerinti hasznosításig, de egyenesen a versenytársak húztak hasznot a megalkotásából.

Számos korábbi irodalom hangsúlyozta a külső innovációs források fontosságát, így *Nelson* és *Winter* már 1982-ben modellezte a vállalati döntéshozatalt a külső forrásból megszerzett innovációra vonatkozóan.¹² *Eric von Hippel*¹³ a hasznos tudás négy külső forrását azonosította: *a)* beszállítók és vevők; *b)* egyetemek, állami és privát kutatóhelyek; *c)* versenytársak és *d)* más nemzetek.

Sok modell alakult ki arra, hogyan hasznosíthatják a vállalatok a külső tudást. A legegyszerűbb modell a versenytársak másolása: ennek a meglehetősen közismert és kézenfekvő megoldásnak a hatékonyságát mindennemű iparjogvédelmi intézkedés (még a nem szabadalmazható találmányok bejelentése is) meglepő hatékonysággal csökkenti. A vevőkkel való konzultáció igen gazdag ötletforrás, de már fél évszázaddal ezelőtt is az államilag finanszírozott (egyetemi) kutatás-fejlesztést a belső innovációt kifejezetten és jelentősen segítő stimulusként értékelték.¹⁴ A internet térhódítása a külső információ hozzáférhetőségét forradalmasította függetlenül a *freedom to operate*-megfontolásoktól, míg a szabad forráskód a külső innovációs források felhasználásának a következőkben ismertető *Open Access*-re meglehetősen emlékeztető modelljét adta.

⁸ *D. Teece*: Profiting from technological innovation: implications for integration, collaboration, licensing and public policy. *Research Policy*, 15. évf. 1986, p. 285–305.

⁹ I. m. (7).

¹⁰ *J. Conant*: Tuxedo Park. Simon & Schuster, New York, 2002.

¹¹ *R. R. Nelson*: The Simple Economics of Basic Scientific Research. *J. Political Economy*, 67. évf., 3. sz. 1959, p. 297–306.

¹² *R. R. Nelson*, *S. G. Winter*: An Evolutionary Model of Economic Change. Harvard University Press, Cambridge, 1982.

¹³ *E. von Hippel*: The Sources of Innovation. Oxford University Press, New York, 1988.

¹⁴ *P. A. David*, *B. H. Hall*, *A. A. Toole*: Is public R&D a complement or substitute for private R&D? A review of the econometric evidence. *Research Policy*, 29. évf. 2000, p. 497–529.

Mennyiben jelent előrelépést a nyílt innováció paradigma a korábbi, külső innovációs források szerepét elismerő, de azért zárt innovációs modellekhez képest? Mindenekelőtt a korábbi modellekben a külső tudás mindig kiegészítő szerepet kapott a vállalati termék-fejlesztésben a belsőhöz képest. A nyílt innovációban a külső tudás egyenértékű a belsővel. A zárt paradigma szerinti kutató-fejlesztő zseni nem játszott különösebb szerepet az üzleti modell formálásában. A nyílt innovációban a vállalatok kívülről-belülről egyaránt keresik a géniuszt, aki „üzemanyaggal” szolgál az üzleti modellhez. Megítélésünk szerint azonban a nyílt innovációs paradigma legfontosabb újítása az alapul vett tudásbázis maga. A zárt innovációs modellben a hasznos tudás ritka, nehezen hozzáférhető, és nagyon kockázatos dolog megbízni benne (ez a gyökere a NIH-szindrómának). A nyílt innovációs paradigma szerint általános a közvélekedés, hogy a hasznos tudás általában széles körben elterjedt (lásd: *Open Access*), és magas minőségi színvonalú. Ezért még a legfejlettebb kutatószervezetek is rá vannak szorulva a külső tudásforrásokra.¹⁵

Tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy a vállalat külső forrásból elégíti ki innovációs igényeit, további feltétel, hogy az említett külső forrás kellő publicitást kapjon, hogy a vállalat figyelmét magára irányítsa (tehát érvényesüljön az *Open Access* alapvető célkitűzése). A külső tudásnak ugyanakkor védettnek is kell lennie, hogy lehessen élvezni a jog által teremtett mesterséges monopóliumhelyzetet, amiért a vállalat kész fizetni is az eredeti jogtulajdonosnak. (Látjuk majd, hogy e két utóbbi körülmény viszont meglehetősen távol taszítja tehát a nyílt innováció ipari paradigmáját az *Open Access* koncepciótól.)

2.3. A szellemi tulajdon-jogok és a nyílt innováció menedzselése

Menedzselési szempontból a nyílt innovációnak három igen fontos következménye van.

a) Komplexebbé válik a szellemi tulajdon védelmének a szerepe. A zárt innovációs modellben a szellemi tulajdon az innováció mellékterméke, hasznosítása pedig a cég részéről védekezési intézkedés, ami védi a vállalatot attól, hogy tevékenységét külső szellemi tulajdon-jog blokkolja. A nyílt innovációban ez a védekezés csak egy módja a szellemi tulajdon-jogok sokféle felhasználásának. A szellemi tulajdon központi elemévé válik az innovációnak, és a szellemi tulajdon-jogok „napi gyakorisággal” ki- és beáramlanak. A védelem melletti alternatívaként elképzelhető, hogy a szellemi alkotástól publikáció vagy donáció útján „megszabadulnak”.

b) A nyílt innovációban megnövekszik az innovációs hídképző intézmények szerepe. Ilyenek a zárt modellben lényegében szükségtelenek, mára azonban szinte mindegyik egyetem

¹⁵ Ezt a körülményt illusztrálja a Merck 2000. évi éves jelentése. Bár a vállalat közismerten magas színvonalú belső kutatás-fejlesztést végez, a jelentés szerint a biotechnológia területén rászorul az egyetemekre, kutatóintézetekre és más vállalatokra a legjobb technológiáknak és termékeknek a Merckhez való importja érdekében.

rendelkezik ún. technológiatranszfer-irodával. A közvetítő (hídképző) intézmények szerepe kifejezetten jelentős például a gyógyszeriparban, de növekszik más ágazatokban is.

c) A nyílt innovációs közelítés új mérőszámokat hoz a vállalati innovációs folyamat nyomon követésére. Egyre fontosabb kérdés például, hogy mennyi kutatás-fejlesztés zajlik a vállalat beszállítói körében.¹⁶

2.4. A hagyományos kutatóegyetemi modell átalakulása

A közfinanszírozású támogatásban részesülő egyetemek általánosan két feladatot látnak el: az oktatás és képzés magas színvonalú szolgáltatása mellett az új kutatási eredmények jelentős része is az egyetemeken születik. Az egyetemeken végzett kutatás-fejlesztési tevékenység során létrehozott tudásnak a társadalom javára történő hasznosítására mindazonáltal számos út létezik.

Az egyetemek szerepének hagyományos felfogása alapján ezen intézmények legfontosabb célja a költségvetési forrásokból, tehát a társadalom közös ráfordításaiból származó pénzekből létrehozott új eredményeknek a közjó szolgálatára érdekében történő nyilvánosságra hozatala, és disszeminációja kell, hogy legyen olyan módon, hogy az a legszélesebb társadalmi csoportok számára váljon hozzáférhetővé.¹⁷ Ez a XX. század második feléig általánosan uralkodó felfogás elkerülte, hogy látszólag szükségtelenül kerüljenek felhasználásra költségvetési források olyan vagyoni értékkel bíró jogok létrehozására, amelyeknek a jogosultja nem az állam lesz, illetve a társadalom – az iparjogvédelmi jogok kizárólagos jellegénél fogva – meghatározott ideig el van zárva ezen eredmények hasznosításától.

Ugyanakkor kutatások rámutatnak,¹⁸ hogy ezen modellben a kutatás-fejlesztési eredmények gyakran nem vezetnek új termék vagy szolgáltatás bevezetéséhez. Az innováció folyamata az iparjogvédelmi oltalom megszerzése, illetve az erre irányuló erőfeszítések hiányában több okból megszakadhat: *a)* a kutatóhely, illetve a feltaláló a megfelelő anyagi érdekelttség hiányában egyszerűen nem adja tovább találmányát gazdasági hasznosításra; *b)* a feltaláló nem vesz részt a további fejlesztésekben, amely nélkül piacon értékesíthető termék számos esetben nem jöhet létre; *c)* az eredmény továbbfejlesztéséhez szükséges szolgáltatások gyakran nem elérhetőek a piacon, és ezt a hiányt csak egy „szolgáltató egyetem” tudja megszüntetni; végül talán a legfontosabb, hogy *d)* miután az ipari szereplő oltalom hiányában nem képes kialakítani és kihasználni a monopolhelyzetből származó versenyelőnyt, bele sem kezd a termékfejlesztésbe. Az utóbbira később még rámutatunk.

¹⁶ Magyarországon a beszállítói innováció fokozásával foglalkozik pl. a Knorr–Bremse Fékrendszerek vállalat.

¹⁷ A. Rudy et al.: *Universities in the Age Corporate Science*. Temple University Press, Philadelphia, 2007.

¹⁸ Bajmócy Zoltán: „Vállalkozó egyetem” vállalkozásfejlesztési szemszögből. In: *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei 2005, p. 312–327., JATEPress, Szeged, 2005.

Az egyetemi kutatás-fejlesztési eredmények, illetve általában a közfinanszírozású források kutatási célú felhasználásának szabályozásában jelentős fordulatot jelentett az Amerikai Egyesült Államokban 1980-ban elfogadott *Bayh-Dole Act*. E törvény különös jelentősége és hatása abban rejlett, hogy engedélyezte az állami kutatóhelyeknek, hogy a kormányzati támogatással létrehozott eredményekhez kapcsolódóan a szellemi tulajdon-jogokat megszerzzék, továbbá ösztönözte a kutatóhelyeket arra, hogy e szellemi tulajdon-jogok tekintetében a vállalkozásoknak licenciat adjanak. A '90-es évektől szinte minden fejlett ország hasonló szabályozást igyekszik bevezetni.

Hazánkban a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvénynek (a továbbiakban: innovációs törvény) az állami vagyronról szóló 2007. évi CVI. törvény általi módosítása egyértelművé tette, hogy a költségvetési kutatóhelynek minősülő központi költségvetési szervet illetik meg a jogszabály erejénél fogva átszálló, illetve az általa ellenérték fejében vagy ingyenesen szerzett szellemi alkotáson fennálló jogok. Az Európai Közösségek által finanszírozott kutatási keretprogramok esetében is hasonló szabályozás érvényesül. Főszabályként a támogatásban részesülő kedvezményezettet illetik meg mindazok a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok, amelyek a támogatott tevékenység keretében jöttek létre.¹⁹ Az ily módon – tagállami költségvetési és közösségi támogatás felhasználásával is – létrehozott szellemi tulajdon gazdasági hasznosítását európai szinten is több dokumentum szorgalmazza.^{20, 21}

3. Az Open Access

3.1. Az Open Access modell kialakulása és tartalma

Amíg a – későbbiekben részletesen kifejtendő módon – '90-es évektől kezdve elmozdulás történt az egyetemeken létrehozott szellemi alkotások iparjogvédelmi oltalomban történő részesítése, illetve gazdasági hasznosításának támogatása irányába, addig időben ezzel nagyjából egybeesve, az internet elterjedésével egy új disszeminációs modell is egyre inkább teret hódít. Az új kutatási eredményeknek a közjó szolgálata érdekében történő nyilvánosságra hozatalát és a legszélesebb társadalmi csoportok számára hozzáférhetővé tételét

¹⁹ Lásd: a 7. Keretprogram (2007–2013) cselekvéseiben a vállalkozások, a kutatóközpontok és az egyetemek részvételére, valamint a kutatási eredmények terjesztésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 2006. december 18-i 1906/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet 36. cikkét.

²⁰ A Bizottság 2007. április 4-i közleménye: A kutatóintézmények és az ipar közötti tudásátadás hatékonyságának javítása Európában: a nyílt innováció felkarolása.

²¹ A Bizottság 2008. április 10-én elfogadott ajánlása a szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról.

hirdető – a hagyományos kutatóegyetemi felfogáshoz visszanyúló – modelljét talán *Open Access* modellként lehetne röviden leírni, amelynek megszületését a digitális technológia térhódítása és az internet általánossá válása tette lehetővé.

Az *Open Access* paradigmának²² több definíciója is létezik; a fogalom maga is fejlődik, van azonban néhány egymásra épülő kulcsdokumentum, amelyekkel a fogalom mai jelentése egészen elfogadhatóan megvilágítható. Ezek közül az első a *Budapest Open Access Initiative* 2001-ből. Ekkor találkozott Budapesten több tudományos kommunikációért felelős prominens döntéshozó, és találkozójuk eredményeként megalkották a *Budapesti Open Access Kezdeményezés* elnevezésű dokumentumot. Ez tartalmazza az *Open Access* azóta többször újradefiniált, ám máig meghatározó jelentőségű megfogalmazását a következők szerint. Azon tudományos (*scholarly*) információnak (pl. kutatási eredménynek és szerzői jogi műnek), amelynek alkotója pénzfizetés elvárása nélkül a művet a világ számára hozzáférhetővé teszi, online ingyenesen hozzáférhetőnek (*accessible*, innen származik az *Open Access* kifejezés) kell lennie. Elsődlegesen ebbe a kategóriába tartoznak a lektorált szakcikkek, de idetartoznak a lektorálatlan kéziratok is, amelyek esetében szükséges lehet az interneten való közzététel a kommentálás lehetővé tételére vagy éppen a tudományos közvélemény tájékoztatására valamilyen fontos kutatási eredmény megszületéséről. Az ilyen szakirodalomhoz való könnyebb vagy nehezebb hozzáférésnek több fokozata és típusa van. *Open Access* alatt azt kell érteni, hogy az ilyen irodalom a publikus világhálón szabadon és ingyenesen hozzáférhető, megengedve bármely felhasználónak az elolvasást, a letöltést, a másolást, a terjesztést, a nyomtatást, az abban való keresést, a szövegeknek más szövegekhez linkként való hozzákapcsolását, indexálását, adatként szoftverhez való hozzáadását vagy felhasználását bármely más törvényes célra pénzbeli, jogi vagy műszaki korlátozások nélkül, leszámítva azokat a korlátozásokat, amelyek az internettől mint eszköztől nem elválaszthatók. Az egyetlen megszorítás a reprodukcióhoz és a terjesztéshez kapcsolódik, és az egyetlen alkalmazandó szerzői jogi szabály, hogy meg kell adni a szerzőnek a lehetőséget a mű integritásának, a szerzőség elismerésének és a megfelelő idézésnek a kontrolljára. Az előzőekben ismertetett kezdeményezésnek megfelelően tehát az *Open Access* paradigma alá eső, műszaki kutatási eredmény iparjogvédelmi karakterű oltalomban nem részesül, ennek megfelelően közkinccs.

Érdemesnek tűnik megvizsgálni közelebbről az *Open Access* definíció fogalmi elemeit. Először is az *Open Access*-művek szabadon hozzáférhetőek. Másodsor online léteznek, ami azt jelenti, hogy ezek tipikusan digitális formátumúak az interneten. Harmadszor ezek tu-

²² A fogalomnak szándékosan nem javasolunk magyar fordítást. Amint az a fenti definiálási kísérletből is látszik, rövid, pontos és a köztudatba is könnyen beiktatható fordítás aligha adható (talán a „szabad hozzáférés” kifejezés még megfontolandó), és mivel a nem angol nyelvű, nemzetközi irodalom is kizárólag *Open Access* (gyakran rövidítve: OA) szakkifejezéssel említi a jelenséget, az érthetőség kedvéért mi is meghagyjuk az angol nyelvű verziót erre az igen komplex fogalomra.

dományos művek; regények, novellák, népszerű magazinok, önképző könyvek és hasonlók nem tartoznak ebbe a körbe. Negyedszer, ezen művek szerzői nem részesülnek anyagi díjazásban az erőfeszítéseik következtében keletkezett szellemi tulajdon-jogokért. Ötödször, mivel igen gyakran a lektorált közlemények szerzői nem részesülnek díjazásban, és a művek tudományosak, ezen szakirodalom tekinthető a szabad hozzáférésű anyag fő forrásának. Hatodszor, rendkívül nagyszámú engedélyezett felhasználása van az *Open Access*-anyagoknak. Eltekintve a szerzőt megillető (véleményünk szerint szinte érvényesíthetetlen) azon jogtól, ami a mű integritásához, szerzőkénti feltüntetéséhez és a megfelelő idézéshez fűződik megilleti, a felhasználók megszorítás nélkül másolhatják és terjeszthetik az *Open Access*-műveket. Talán nem felesleges megemlíteni, hogy két alapvető *Open Access*-stratégia létezik: az ún. önarchiválás és az ún. *Open Access*-folyóiratok. Ezek ismertetésétől terjedelmi okokból eltekintünk.

*Peter Suber*²³ úgy jellemzi az *Open Access* koncepciót, hogy az megszünteti a fizetési (pl. előfizetési díjak) és az engedélyezési korlátokat (pl. licencijogok), kialakítva egy royaltymentes irodalmat (tudományos művek, amelyeket a szerzők ingyenesen alkottak), minimális felhasználási megszorításokkal hozzáférhetővé téve azt. *Harnad*²⁴ szerint a koncepció legfontosabb eleme a szabad hozzáférés, ennek megléte önmagában is elegendő a mű *Open Access* mivoltának megalapozásához. Valójában az *Open Access* paradigma csak a digitális világban létezik. Ennek oka, hogy itt a mű első digitális másolatának elkészítését követően a további kópiák előállításának és az internet segítségével történő terjesztésének költségei marginálisak. Ezzel ellentétben a papíralapú publikációk esetében nemcsak a papírmásolatok előállítási költségeivel, de a fizikai tárolás és terjesztés költségeivel is számolni kell, ami nem teszi lehetővé az ingyenes rendelkezésre bocsátást.

Az *Open Access* paradigma fejlődésének következő mérföldköve a 2003-as *Bethesda Statement on Open Access Publishing* (Bethesda Nyilatkozat az *Open Access*-publikálásról) volt. A Bethesda Nyilatkozat kiterjesztette az *Open Access* fogalmát, amikor kimondta:

a) az alkotó és a szerzői jog jogosultja minden felhasználónak ingyenes, visszavonhatatlan, az egész világra kiterjedő és örökös jogot biztosít a mű elérésére, és engedélyt ad a mű másolására, felhasználására, terjesztésére, átadására és a mű nyilvános megjelentetésére, továbbá származékos művek előállítására és terjesztésére bármely digitális médiumban, bármely jóhiszemű célra, a szerzőség megfelelő elismerése mellett, engedélyt ad továbbá kisszámú nyomtatott másolat készítésére személyes felhasználás céljából;

²³ C. W. Bailey, Jr.: What Is Open Access? In: N. Jacobs (ed.): Open Access: Key Strategic, Technical and Economic Aspects. Chandos Publishing, Oxford, 2006. (*P. Suber*: Open Access Overview: Focusing on Open Access to Peer-Reviewed Research Articles and Their Preprints.)

²⁴ C. W. Bailey, Jr.: i. m. (23). (*S. Harnad*: Re: Free Access vs. Open Access. SPARC-IR, 15 December 2003).

b) az alkotó a mű egy teljes verzióját és annak valamennyi kiegészítő anyagát, beleértve a fenti engedély egy másolatát egy szabványos elektronikus formátumban, az első publikációt követően haladéktalanul elhelyezi legalább egy online letéteményesnél, amelyet egy tudományos intézmény, közösség, állami ügynökség vagy más elismert, olyan szervezet tart fenn, amelynek célja a szabad hozzáférés biztosítása (pl. a biomedikai tudományoknál ilyen a PubMed Central).

Miben különbözik a Bethesda Nyilatkozat a Budapesti Kezdeményezéstől? A Budapesti Kezdeményezés nem jelenti azt, hogy a szerzőknek intézményesíteniük, működtetniük kell az *Open Access* koncepciót. Eltekintve a szabad (ingyenes) hozzáféréstől, a felhasználók más iránymutatást nem kapnak a tekintetben, hogy a mű *Open Access* vagy nem. Ezzel szemben a Bethesda Nyilatkozat konkretizálja, hogy a szerzői jogok jogosultja bizonyos jogokat felhasználási engedély keretében biztosít, és ezek a jogok ingyenesek, visszavonhatatlanok, az egész világra kiterjedőek és örökösök. A felhasználási engedély egy szerződés, amely meghatározza az engedélyezett felhasználás feltételeit. Mint ilyen felülírja a (diszpozitív) szerzői jogokat a szerződés szerinti feltételekkel. Ilyen jog a Bethesda Nyilatkozat szerint (amelyet a Budapesti Kezdeményezés nem említ) a származékos művek előállításához való jog, például egy mű engedély nélkül lefordítható egy másik nyelvre.

Az utolsó itt említett mérföldkő a fogalom fejlődésében a 2003-as Berlini Deklaráció volt (*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*), amely lényegében a Bethesda Nyilatkozat tartalmát ismétli meg:

Az internet a jövőben képes lesz a tudományos publikálás természetét jelentősen megváltoztatni. A Berlini Deklaráció támogatja az internetet mint funkcionális eszközt a globális tudományos tudásbázis kezelésére. Úgy definiálja az internetet mint átfogó forrást az emberi tudás és kulturális örökség biztosítására, amit a tudományos közösség elfogad. Ahhoz, hogy az internet ezt a funkcióját betöltse, fenntarthatónak, interaktívnek és sztranszparensnek kell lennie. A tartalomnak és a szoftverállománynak szabadon hozzáférhetőnek és kompatibilisnek kell lennie.

A Berlini Deklaráció szerinti az *Open Access* kontribúció magában foglalja a következőket: eredeti tudományos kutatási eredmények, nyers adatok és metaadatok, forrásanyagok, képi és grafikai anyagok digitális megjelenítései és tudományos multimédia anyagok. Az *Open Access* kontribúciónak a Berlini Deklaráció szerint a Bethesda Nyilatkozatnál említett két feltételt kell kielégítenie. Az *Open Access* fogalmát a következő fejezetben megkíséreljük elhelyezni az egyetemeken alkotott természettudományos-műszaki kutatási eredmények környezetében.

A fentiekből – egyebek mellett – az is látható, hogy bármilyen ipari viselkedésmintát is vizsgáljunk, abban a védett szellemi tulajdonból származó monopoljogok központi szerepet játszanak. A nyílt innovációs paradigma már kifejezetten és bevallottan is számít külső tudásforrásokra, ezek közül az első számú forrás az egyetemi tudás. Az *Open Access*-tudás azonban nem teljesen felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert nem

védhető meg a versenytársaktól. Üzleti modell szintjén ezért az ipar nem igazán tud „mit kezdeni” az *Open Access* paradigma szerinti tudással.²⁵

3.2. Közfinanszírozású kutatástámogatás és az *Open Access*

A közfinanszírozású támogatással létrehozott tudományos eredményeket bemutató publikációk fentiek szerinti ingyenes online hozzáférhetővé tételének gyakorlata az Európai Unió számos tagállamában elterjedt. A kutatást finanszírozó szervezetek közül például Írországban a *Research Council for Science, Engineering and Technology* vagy Németországban a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* is ezt követeli meg támogatási politikájában. Magyarországon az innovációs törvény 16. §-ának (2) bekezdése értelmében a pályázat kiírója, azaz a támogató megkövetelheti a közfinanszírozású kutatás-fejlesztési támogatással megvalósított projekt eredményeként létrejött szellemi alkotás közcélú felhasználásra ellenérték nélkül történő átengedését. Ebben az esetben ezt a pályázati kiírásnak és a támogatási szerződésnek is tartalmaznia kell. A gyakorlatban ilyenre nem nagyon volt példa.

Az európai közösségi forrásokból finanszírozott kutatás eredményeihez való könnyebb hozzáférhetőség biztosítása érdekében a Bizottság 2008. augusztus 20-án döntött egy kísérleti projekt elindításáról. A döntés²⁶ értelmében a 7. Keretprogram meghatározott intézkedései esetében a kedvezményezett köteles a támogatott kutatási tevékenysége eredményeként keletkező, minősített tudományos folyóiratokban közzétett publikációkat azok megjelenését követően – kutatási területtől függően – hat, illetve tizenkét hónap elteltével korlátozásoktól mentesen online hozzáférhetővé tenni. Az ingyenes letölthetővé tétel (*Open Access*) a szerzők egyéb szellemi tulajdonhoz fűződő jogait nem érinti, és csak a megjelenő tudományos publikációkra vonatkozik, egyéb kutatási adatokra, képekre stb. nem. A projekt a 7. Keretprogram költségvetésének mintegy húsz százalékát kitevő pályázatot fog érinteni, és a fenti kötelezettség csak a Bizottsági döntést követően megkötésre kerülő támogatási szerződések alapján fogja kötelezni a kedvezményezetteket. Látható, hogy az *Open Access* hatást gyakorol a közösségi kutatópolitikára is; a közösségi intézkedés azonban tartalmát tekintve messze elmarad a Berlieni Deklaráció „szigorától”, és a „szellemi tulajdon-toleráns” *Open Access* alapjait helyezi le.

²⁵ Az egyetem szempontjából nézve ezért – amennyiben ipari kapcsolatokon alapuló technológiatranszferben gondolkodik – legalább egy igen nyomós érv szól a lentebb ismertetett szellemi tulajdon-centrikus technológiarendszem mellett.

²⁶ Commission Decision on the adoption and a modification of special clauses applicable to the model grant agreement adopted on 10 April 2007 in the context of the implementation of the Seventh Framework Programmes of the European Community (2007–2013) and the European Atomic Energy Community (2007–2011), and to the model grant agreement for ‘frontier’ research actions and to the Marie Curie model grant agreements adopted on 16 April 2007 in the context of the implementation of the Seventh Framework Programme of the European Community (2007–2013).

4. A szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment

4.1. Paradigmaváltás az egyetemi szellemi tulajdon területén

A nyílt innováció modelljének ismertetése során már utaltunk az 1980-ban elfogadott *Bayh–Dole Act* jelentőségére és hatására, amely elősegítette a kormányzati támogatással létrehozott eredményekhez kapcsolódóan a szellemi tulajdon-jogok egyetemeken általi megszerzését, és egyúttal szabályozási mintául is szolgált világszerte.

A törvény megteremtette azt a helyzetet, hogy a közfinanszírozású támogatásban részesülő kutatóhelyek egyik meghatározó elemévé válnak a vállalkozások versenyképességét alapjaiban befolyásoló nyílt innovációs rendszernek. A kialakuló új rendszer kölcsönös függőséget okoz a három résztvevő – az állam (adott esetben ide sorolható az Európai Unió is), a közfinanszírozású kutatóhelyek és a vállalkozói szféra – között. A vállalkozások érdekeltté válnak a működőképes akadémiai–egyetemi kapcsolatok kiépítésében, hiszen versenyelőnyük származhat belőle. Ebben az állam is érdekelt, hiszen a kutatóhelyeken képződött eredmények gazdasági hasznosítása a gazdaság növekedését segíti. Másrészről a költségvetési források szűkössége miatt a költségvetési kutatóhelyeket nem tudja kellő mértékben finanszírozni, amit (legalább részben) orvosolhatnak az ipari kutatási megbízások. A közfinanszírozású kutatóhelyek pedig saját forrásaik szűkössége miatt fordulnak a gazdaság szereplői felé.

Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy az innovációs kapcsolatok elősegítése érdekében a kormányzat érdekeltté teszi a közfinanszírozású kutatóhelyeket az ott születő eredmények továbbhasznosításában: jogokat ad a kutatóhelyeknek szabadalmak megszerzésére, gazdasági tevékenység folytatására.

4.2. Kialakuló szellemi tulajdon-menedzsment az egyetemeken

A szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment értelmében a tudományos kutatást végző egyetemi szereplők felhasználják a rendelkezésre álló iparjogvédelmi oltalmi formákat és oltalmazási lehetőségeket a létrehozott kutatási eredmények védelmére, monopoljogok biztosítására. Nehéz a közelítést paradigmaként megfogalmazni, és bár sok tekintetben az *Open Access* ellenpontját képezi, egyszerűbb egyfajta menedzselési módszertanként, üzleti modellként definiálni. Lényege, hogy a kutatási eredmény megalkotását követően azonnal megvizsgálják annak termékké való fejlesztésének a lehetőségét, és azokat a körülményeket és feltételeket, amelyek megléte elengedhetetlen a termékfejlesztési folyamatban. Mivel a termékfejlesztés az innováció egyetemeken melletti másik kulcsszereplője, nevezetesen az ipar nélkül nem képzelhető el, a műszaki kutatási eredmények feletti monopoljog biztosítása, azaz a szabadalmazás a kutatási eredmény megalkotásakor, még a publikáció előtt felmerül. A menedzselés „nulladik” intézkedése ezért a szabadalmazhatósági tesztelés, a technika állásának (szabadalomjogi újdonságnak) a kutatása és a szabadalmi bejelentés. A

publikációt igen gyakran még a szabadalmi bejelentés után is késleltetni vagy mellőzni kell. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a kutatási eredmény jövőbeli sorsának középpontjába ezzel a szellemi tulajdon-védelem kerül, ezért nevezzük ezt a modellt szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsmentnek.

4.3. Szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment és Open Access

Mindez az *Open Access* paradigma Berlini Deklaráció általi megfogalmazásának legalább három ponton nem összeegyeztethető alternatíváját képezi: *a)* a kutatás-fejlesztési eredmény műszaki tartalmának mindenki általi hozzáférése időben késleltetett, tartalmilag korlátozott; *b)* a felhasználás a tudományos kutatás-fejlesztésre korlátozott, a gazdálkodási tevékenység körében a felhasználás alapvetően tilos, a jogosult engedélyéhez kötött; *c)* az internet a jogok terjedelmének megállapításához (*freedom to operate*) és nem az információ minél szélesebb körű terjesztéséhez szükséges platform.

A fentiekből látható, hogy az egyetem a berlieni *Open Access* paradigmát és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzselési modellt egyszerre csak nehezen követheti. Az 5. fejezetben néhány közismert vagy kevésbé ismert érvet és ellenérvet mutatunk be a két közelítéssel kapcsolatban. Az könnyen belátható, hogy az ipari kapcsolatok, a találmányok terméké fejlesztése, röviden a technológiatranszfer szempontjából nem mindegy, hogy az egyetem melyik utat választja.

A fentiekből látható, hogy a nyílt innováció által teremtett gazdasági környezetben igazán nehéz feladat egy egyetem számára általános jelleggel állást foglalni abban a tekintetben, hogy a tudás megalkotása után vajon az *Open Access* vagy a szellemi tulajdon-centrikus paradigma szerinti menedzselést válassza. Az Európai Unió is mutat némi kettősséget a két alapelv melletti kiállást illetően: a Bizottság ajánlása ugyanúgy 2008-ban látott napvilágot,²⁷ mint az előbb ismertetett kísérleti projekt a támogatási modellszerződés módosításáról.

4.4. Közfinanszírozású kutatástámogatás és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment

A Bizottság 2008. április 10-én ajánlást fogadott el „*Commission Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations*” címmel. Az ajánlás a tagállamok részére fogalmaz meg javaslatokat, amelyek elősegíthetik a közfinanszírozású kutatóhelyeken a tudástranszfer-folyamatok hatékonyabbá válását. Ennek értelmében a tagállamok

²⁷ A Bizottság ajánlása: A szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról, 2008. április 10.

a közfinanszírozású kutatóhelyeken – többek között – támogatják szellemitulajdon-kezelési szabályzatok elfogadását; elősegítik technológiatranszfer-kapacitások létrejöttét és a szellemitulajdon-védelmi tudatosság növelését; az ajánlásban foglaltak alapján nemzeti stratégiákat és iránymutatást fogadnak el, szükség esetén jogalkotási lépéseket tesznek; lépéseket tesznek az ajánlás részét képező gyakorlati útmutató lehető legszélesebb körben történő alkalmazása érdekében; nemzeti kapcsolattartó pontokat hoznak létre, amelyek a tudástranszferet érintő intézkedések koordinálását is végeznék. Az egyes tagállamok, illetve harmadik országok jogi szabályozásában a szellemi tulajdon védelmét érintő kérdésekben lehetnek olyan kérdések, amelyek esetében az ajánlásban foglaltak – mintegy közös hivatkozási pontként szolgálva – elősegíthetik a nemzetközi együttműködések létrejöttét és a hatékonyabb működést. Az ajánlás 1. számú melléklete gyakorlati útmutató az egyetemek és más közfinanszírozású kutatóhelyek számára, amely a következő három fő téma köré csoportosítja a kutatóhelyek gyakorlatába átültetendő elveket: a szellemitulajdon-védelem, a tudástranszfer, valamint a kutatási együttműködés és a megrendelt kutatás.

A szellemi tulajdon védelme területén a legfontosabb kérdések közé – többek között – a következők tartoznak: szellemitulajdon-kezelési szabályzat kidolgozása a közfinanszírozású kutatóintézetek hosszú távú stratégiájának és küldetésének részeként; a szellemi alkotások feltárásának, jogi oltalomszerzésének és hasznosításának előmozdítása a közfinanszírozású kutatóintézetek hosszú távú stratégiája és küldetése mentén az elérhető társadalmi-gazdasági előnyök maximalizálásával; valamint hatékony ösztönző intézkedések, amelyek a kutatószemélyzet aktív részvételét biztosítják a szellemitulajdon-kezelési szabályzat betartásában.

A tudástranszfer elősegítése kapcsán biztosítani kell a következőket: valamennyi lehetséges hasznosítási forma (pl.: licencia, spin-off alapítás stb.) és valamennyi lehetséges hasznosító partner (spin-off-ok vagy már létező vállalkozások, más közfinanszírozású kutatóintézetek, befektetők, innovációs szolgáltató cégek vagy más ügynökségek) figyelembevételével a lehető legmegfelelőbb ügyleti forma és fél kiválasztása; a közfinanszírozású kutatóintézetek számára – akár saját intézményi keretein belül, akár külsős szervezet igénybevétele útján – a professzionális tudástranszfer-szolgáltatások (ideértve jogi, pénzügyi, kereskedelmi szolgáltatásokat, a jogi oltalomszerzést és tanácsadást), az ehhez szükséges szakszemélyzet és technikai háttér elérhetősége; licenciaszabályzat kidolgozása és közzététele annak érdekében, hogy a közfinanszírozású kutatóintézetek gyakorlata egymással harmonizáljon és az ügyletek korrektsége biztosított legyen; spin-off alapítási szabályzat kidolgozása és közzététele; tiszta alapelvek lefektetése a technológiatranszfer-ügyletből származó bevételek közfinanszírozású kutatóintézet, tanszék(ek) és feltaláló(k) közötti megosztását illetően.

Mind a kutatási együttműködésekben, mind pedig a megrendelt kutatási jogviszonyok (*commissioned research*) esetében meg kell teremteni többek között az alábbiakat: a szellemi tulajdonra vonatkozó kérdések tisztázása a kutatási projekt lehető legkorábbi szakaszában, ideális esetben még annak megkezdése előtt; a kutatási együttműködés során keletkező vagy azon annak tulajdonát képezi, aki azt létrehozta, de egy olyan előzetesen megkötött külön

szerződés alapján más felek számára is átadható, amely megfelelően tükrözi a felek projekt-tel kapcsolatos érdekeltségét, feladatait és pénzügyi vagy más természetű hozzájárulásait.

Az ajánlás 2. számú melléklete az egyes területeken azonosított néhány legjobb gyakorlat összefoglalását tartalmazza. Ezek alkalmazása minden érintett ország, nem kizárólag az EU tagállamok számára megfontolandó. Példaként néhány: az állam által finanszírozott kutatásokból származó szellemi tulajdon megfelelő menedzselését támogatni kell, amely alapján elvárható, hogy a megállapított alapelveket tiszteletben tartsák, és az ipar jogos érdekeit (például: a kutatási eredmények bizalmas kezelésére irányuló kötelezettségek) figyelembe vegyék. Ahol az lehetséges, modellszerződéseket és meghatározott feltételek alapján a legmegfelelőbb modellszerződés kiválasztását segítő döntéshozatali eszközöket kell elérhetővé tenni. Amikor nemzetközi kutatási együttműködési szerződés aláírására kerül sor, az állami forrásokból finanszírozott kutatásokból származó szellemi alkotásokra vonatkozó tulajdonosi jogokat egyértelműen kell meghatározni, figyelembe véve az egyes részt vevő országoknál irányadó szabályokat; továbbá az ezekre vonatkozó információkat könnyen elérhetővé kell tenni.

A fentieket nehéz lenne úgy értékelni, hogy a Bizottság nem a szintiszta szellemi tulajdon-centrikus közelítés mellett foglal állást. Összevetve mindezeket az előbb ismertetett kísérleti projekttel, talán nem túlzás azt állítani, hogy az Európai Unió is mutat némi frusztráltságot a két közelítést illetően, vagy ha nem is, egyelőre adós maradt egyértelmű iránymutatással abban a tekintetben, hogy mely esetekben, milyen körülmények között, milyen feltételekkel, melyik megoldást célszerű az egyetemeknek alkalmazni. Úgy látjuk, hogy az egyetemi stratégiai döntéshozatal szintjén igenis okozhat nehézséget a két paradigma összeegyeztetése.

5. Open Access vagy szabadalmazás?

5.1. Előnyök, hátrányok

Ahogy arra már utaltunk, az egyetemi kutatást hagyományosan a kutatási eredmények gyors disszeminációjának követelményével és a tudásmegosztás, közös szerzői minőség és közös projektek környezetével, így a kumulatív tanulással és innovációval azonosítják.²⁸ Az egyetemi jutalmazási rendszer megköveteli a kutatási eredmények közzétételét, és ezen eredményeknek a tudományos közösségben való diffúziójára épül. Az egyetemi kutatók számára ezért kézenfekvő a nagy idézettségű kutatási témák kiválasztása és a kutatási eredmények nyílt és gyors közzététele.^{29, 30} Ezeket a normákat és motivációkat helyezte új kontextusba a

²⁸ P. Dasgupta, P. A. David: Toward a new economics of science. *Research Policy*, 23. évf. 1994, p. 487–521.

²⁹ P. A. David: Common agency contracting and the emergence of „open science” institutions. *The American Economic Review*, 8. évf. 2. sz. 1988, p. 15–21.

³⁰ P. David, D. C. Mowery, W. E. Steinmueller: Analysing the economic payoffs from basic research. *Economics of Innovation and New Technology*, 2. évf. 1992, p. 73–90.

már említett *Bayh–Dole Act* utáni fokozott egyetemi szabadalmazási aktivitás. Hamar a viták középpontjába került, és azóta ott is maradt az a kérdés, hogy vajon milyen hatással van a szabadalmazási folyamatba bekapcsolódott egyetemi kutató alapkutatói és publikációs tevékenységére, a publikációk mennyiségére és minőségére az a körülmény, hogy a kutató részt vesz a szabadalmazási/hasznosítási folyamatban. Más szóval: vajon a szabadalmazás negatívan befolyásolja-e az egyetemi kutatási eredmények generálását és publikálását. A kérdés vizsgálata témánk szempontjából azért érdekes, mert közelebb hoz egy megalapozott állásfoglalás kialakításához az egyetemek által követendő kutatás- és szellemi tulajdon-menedzselés mintája tekintetében.

A kérdés azért is fontos, mert az egyetemi kutatás egyre növekvő mértékben járul hozzá az ipari kutatás-fejlesztési folyamathoz.^{31, 32, 33, 34} Egy, az Amerikai Egyesült Államokban a '80-as években végzett kutatás szerint a vállalati innováció fontos forrása az egyetemi kutatás: a válaszadók 31%-a fontos projektforrásként, míg 36%-uk információforrásként értékelte az egyetemi kutatást.³⁵ Ugyanakkor több iparág kutatás-fejlesztési menedzsere úgy találta, hogy az egyetemektől az iparhoz történő tudástranszfer legfontosabb csatornáit a publikációk, a kötetlen információcsere, a konferenciák és a konzultációk. A szabadalmakat akkor még a kevésbé fontos információs csatornákként írták le egy kivétellel: a gyógyszeripar területén már akkor is a tudástranszfer fontos eszköze volt a szabadalmi információ.

A *Bayh–Dole Act*et követő innovációpolitikai változások bátorították az egyetemi kutatási eredmények szabadalmazását és hasznosítását. Az egyetemeken szervezeti változtatásokat hajtottak végre annak érdekében, hogy segítsék ezt a hasznosítási folyamatot.³⁶ Ezekre a politikai, intézményi és piaci változásokra válaszul az egyetemi kutatási eredmények szabadalmazása igen nagy mértékben nőtt az Egyesült Államokban az elmúlt húsz évben.^{37, 38} A szabadalmazásra való koncentráció azonban kutatási eredmények titokban tartására, késleltetett publikációra és hasznosításorientált témaválasztásra is vezethet, csökkentve ezáltal a tudományos eredmények publikálásának mennyiségét és minőségét.

³¹ E. Mansfield: Academic research and industrial innovation. *Research Policy*, 20. évf. 1991. p. 1–12.

³² E. Mansfield: Academic research underlying industrial innovations: sources, characteristics, and financing. *The Review of Economics and Statistics*, 77. évf. 1995. p. 55–65.

³³ E. Mansfield: Academic research and industrial innovation: an update of empirical findings. *Research Policy*, 26. évf. 1998. p. 773–776.

³⁴ E. Narin, K. S. Hamilton, D. Olivestro: The increasing linkage between U.S. technology and public science. *Research Policy*, 26. évf. 1997. p. 317–330.

³⁵ W. M. Cohen, R. R. Nelson, J. P. Walsh: Links and impacts: the influence of public research on industrial R&D. *Management Science*, 48. évf. 1. sz. 2002. p. 1–23.

³⁶ N. S. Argyres, J. P. Leibeskind: Privatizing the intellectual commons: universities and the commercialization of biotechnology. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 35. évf. 4. sz. 1998. p. 427–454.

³⁷ R. Henderson, A. Jaffe, M. Trajtenberg: Universities as a source of commercial technology: a detailed analysis of university patenting, 1965–1988. *Review of Economics and Statistics*, 80. évf. 1. sz. 1998. p. 119–127.

³⁸ R. Henderson, A. Jaffe, M. Trajtenberg: University patenting amid changing incentives for commercialization. In: Navaretti (ed.): *Creation and Transfer of Knowledge. Institutions and Incentives*, 1998.

Több egyetemi kutatóra vonatkozó felmérés dokumentálta a titkosságot, a késleltetett publikációt és a kutatási téma választásának kérdését, amely a szabadalmazási és hasznosítási folyamatot kíséri.^{39, 40, 41} A kutatások azonban nem találtak olyan negatív hatást, amit a szabadalmazás a kutatási munkára gyakorolt volna. A *Massachusetts Institute of Technology* karain (Mechanikai és Elektromérnöki Karok) 2002-ben végzett vizsgálat kimutatta, hogy a szabadalmazás és a publikálás között nincs direkt összefüggés, de a publikációk idézettsége pozitívan viszonyul a szabadalmazás mennyiségéhez.⁴² Az Amerikai Egyesült Államokon kívül is napvilágot láttak olyan empirikus kutatási eredmények, amelyek arra utalnak, hogy pozitív korreláció van a publikáció és a szabadalmazás között. A következőkben egy, az Amerikai Egyesült Államokból és egy Európából származó kutatást ismertetünk, amelyek többé-kevésbé egybehangzóan arra a következtetésre jutnak, hogy a publikáció és a szabadalmazás komplementer tevékenységek, és a pozitív korreláció közöttük csak akkor csökken, ha a kutató szabadalmazási és találmányhasznosítási tevékenysége meghalad egy bizonyos mértéket.

5.2. Kutatási eredmények, következtetések

*Fabrizio és Minin*⁴³ az Amerikai Egyesült Államokban végzett empirikus kutatást a témában. Háromféle kiindulópontot vizsgáltak meg empirikusan:

- a) a szabadalmazás és a publikáció kiegészíti egymást;
- b) a szabadalmazás és a publikáció egymást helyettesítő alternatívák;
- c) a publikáció idézettsége csökken, ha a kutató aktívan szabadalmaz.

Ad 1. A szerzők szerint a legtöbb szabadalmazható kutatási eredmény publikálható is, és a döntés a kutatási eredmény szabadalmazásáról nem a kutatási projekt kiválasztásakor, hanem a kutatási eredmény keletkezése után születik meg. A publikáció elsőbbségét hirdető egyetemi norma a kutatási eredmények gyors és védelem nélküli publikációjára bátorít. Ezért ha egy kutató valamilyen szabadalmazható találmányt alkot, akkor valószínű, hogy

³⁹ D. Blumenthal, E. Campbell, M. Anderson, N. Causino, K. Louis: Withholding research results in academic lifescience: evidence from a national survey of faculty. *Journal of The American Medical Association*, 277. évf. 15. sz. 1996, p. 1224–1228.

⁴⁰ D. Blumenthal, N. Causino, E. Campbell, K. Seashore: Relationships between academic institutions and industry in the life sciences – an industry survey. *The New England Journal of Medicine*, 334. évf. 6. sz. 1996, p. 368–373.

⁴¹ E. G. Campbell, B. R. Clarridge, M. Gokhale, L. Birenbaum, S. Hilgartner, N. A. Holtzman, D. Blumenthal: Data withholding in academic genetics. *Journal of The American Medical Association*, 287. évf. 4. sz. 2002, p. 473–480.

⁴² A. Agrawal, R. Henderson: Putting patents in context: exploring knowledge transfer from MIT. *Management Science*, 48. évf. 1. sz. 2002, p. 44–60.

⁴³ K. R. Fabrizio, A. D. Minin: Commercializing the laboratory: Faculty patenting and the open science environment. *Research Policy*, 37. évf. 2008, p. 914–931.

azt publikálni is fogja, ugyanakkor a publikációt legalább a szabadalmi bejelentés megtételéig késlelteti. (Meglépő, hogy ezt a konzervatív publikálási gyakorlatot sok amerikai egyetemi államokbeli egyetem is folytatja annak ellenére, hogy Amerikában egyéves türelmi idő áll rendelkezésre az első amerikai szabadalmi bejelentés megtételéig.)

Egyetemi kutatók gyakran elismerik, hogy a kutatási probléma, amin dolgoznak, az iparral való konzultációs munka keretében születik még akkor is, ha az nem konkrét kutatási megrendelés tárgya. Egy felmérés szerint a tudósok 65%-a úgy nyilatkozott, hogy kutatási munkájára hatással van az iparral való interakció.⁴⁴ Ez a kapcsolat és az ipari visszacsatolás további publikációkat és valószínűleg további szabadalmakat eredményezhet.

Végül a szabadalmazás és az ebből származó (potenciális) licenciabevétel, valamint az ipari oldal bekapcsolódása a kutatási projektekbe az egyetemi kutató számára további kutatásra fordítható forrásokhoz való hozzáférést tesz lehetővé (akár licenciadíj, akár szponzorált kutatás formájában), amit további kutatási infrastruktúrára, kutatói fizetésekre stb. költethet.

A fentiekből a szerzők szerint valószínűsíthető, hogy annak a kutatónak, aki szabadalmaz, a kutatási aktivitása is fokozódik.

Ad 2. A kutatás során megvizsgált második opció az volt, hogy a szabadalmazás és a publikálás egymást helyettesítő lehetőségek, tehát az az egyetemi kutató, aki szabadalmaz, kevesebbet publikál, mint amennyit szabadalmazás nélkül tenne. Ennek első számú és legegyszerűbb magyarázata, hogy a kutató idejéből és energiájából elvesz a szabadalmazási és hasznosítást előkészítő tevékenység.

Másodszor, a szabadalmazási és licenciadási tevékenység megváltoztatja a kutatói motivációt. Az egyetemi jutalmazási rendszer hagyományos felfogása szerint a kutatót az új, alapkutatási eredményekért és azoknak a tudományos szakirodalomban való szabad hozzáférése publikációjáért jutalmazzák. Annak a lehetősége, hogy a kutató szabadalmazott/licenciába adott kutatási eredményt hozzon létre, arra motivál, hogy a tudós több időt töltsön olyan témákkal, amelyek gyakorlati hasznosításának nagyobb a valószínűsége. Ez arra sarkallhatja a kutatókat, hogy erőforrásaikat az alapkutatásról az ipari kutatások irányába csoportosítsák át.

Harmadszor, a szellemi tulajdon iránti tudatosság fokozódása arra készítheti a kutatókat, hogy a titkos információkezelés irányába forduljanak, és kevésbé legyenek hajlandók nyíltan publikálni kutatásaik eredményét. *Blumenthal és munkatársai*^{45, 46} kérdőíves felmérést

⁴⁴ D. S. Siegel, D. Waldman, A. Link: Assessing the impact of organizational practices on the productivity of university technology transfer offices: an exploratory study. *Research Policy*, 32. évf. 1999, p. 27–48.

⁴⁵ D. Blumenthal, E. Campbell, M. Anderson, N. Causino, K. Louis: i. m. (39).

⁴⁶ D. Blumenthal, N. Causino, E. Campbell, K. Seashore: i. m. (40).

végeztek olyan vállalatoknál, amelyek egyetemeknél élettudományi kutatást finanszíroztak, és azt találták, hogy a válaszadók 47%-a olyan szerződéseket köt az egyetemekkel, ahol esetenként megkövetelik, hogy az egyetem a létrehozott kutatási eredményt annál hosszabb ideig tartsa titokban, mint ami a szabadalmi bejelentés megtételéhez szükséges lenne. Az előzőkből ezért logikusan következik, hogy ha a kutató aktívan szabadalmaz, publikációinak száma csökken, de az is lehetséges, hogy a szabadalmazási aktivitás kezdetben jó hatással van a publikációra az 1. pontban említett okokból, de ez később a visszajára fordul.

Ad 3. Ami a kutatási tevékenység minőségét illeti, a jó minőségű alapkutatást többen idézik a jövőben, mert a megalapozó áttörési eredmények további kutatómunkát igényelnek. Másrészt az a kutatás, aminek kizárólagos célja a hasznosítható produktum létrehozása, valószínűleg kisebb értékkel bír a többi kutató számára. Ha az egyetemi kutató beszáll a szabadalmazási és hasznosítási karakterű korai fázisú innovációba, ezzel feltehetőleg módosítja saját kutatási fókuszát, csökkentve ezzel publikációinak minőségét. Kézenfekvőnek tűnik ezért, hogy annak a kutatónak, aki szabadalmaz, csökken a publikációs idézettsége.

A szerzők az empirikus kutatás eredményeként megállapították, hogy az egyetemi kutató publikációinak éves száma egy sikeres szabadalmi bejelentés után nagyobb összevetve az azonos területen, ugyanabban az évben és időszakban kutató, nem szabadalmazó kutatóval. A vizsgálati eredmények szerint a folyamat hajtóerejét az egyetemi szabadalmak képezik, nem pedig az ipari kutatókkal való interakciókból származó tanulás. Mivel a vizsgált kutatási eredmények gyakran egyidejűleg szabadalmazhatók is, feltételezhető továbbá, hogy az egyetemi szabadalmak közelebb állnak az alapkutatáshoz, ami publikációkat is eredményez. A szabadalmazás és a publikációk idézettsége közötti összefüggés azt mutatta, hogy az egyetemi feltaláló első szabadalmi bejelentése után nincs nagymértékű eltolódás az alacsonyabb színvonalú, kevésbé idézhető kutatás irányába. Azonban azok a kutatók, akik ismételt szabadalmaznak, olyan publikációkat alkotnak, amelyeknek kisebb az idézettsége. Ez annak lehet a jele, hogy ezek a tudósok az alapkutatás kárára valójában átprogramozzák kutatásukat az alkalmazott és hasznosítható témákra.

Az amerikai példa után lássuk egy nagyon hasonló, európai kutatási munka eredményét. *Buenstorf*⁴⁷ a Max Planck Intézet hálózatában folytatott primer adatfelvételen alapuló, empirikus kutatást az 1985–2004-es időszakban a kutatók találmányi bejelentési, szabadalmazási, licenciadási és spin-off cégalapítási szokásait vizsgálva, és elemezve a tapasztalatokat a publikációs és idézettségi eredmények fényében. A tanulmány a korábbi szerzőkhöz képest annyival lép tovább, hogy a technológiatranszferre jellemző indikátorok szélesebb körét vonja be a kutatási munkába: találmányi bejelentések, licenciba adott találmányok, licencibevételek, spin-off vállalkozások a kutatói részvétel különböző formái mellett. Eze-

⁴⁷ G. Buenstorf: Is commercialization good or bad for science? Individual-level evidence from the Max Planck Society. *Research Policy*, 38. évf. 2009, p. 281–292.

ket veti össze a publikációs/citációs aktivitással, majd különbséget állapít meg az egyes technológiatranszfer-tevékenységeknek a publikációra gyakorolt hatásai között. Kiindulópontként *Buenstorf* két esetet vizsgál:

1. a technológiatranszfer negatív hatással van a publikációra;
2. a technológiatranszfer pozitív hatással van a publikációra.

Ad 1. Az egyetemi találmányokra vonatkozó, szkeptikus nézőpont szerint a kutatási és feltalálói tevékenységek versenyeznek a kutató korlátozott idejéért (lásd: fentebb), aminek következtében a több találmánnyal rendelkező kutató kevesebb kutatási eredményt mutat fel. Ez a helyettesítő viszony csak akkor nem áll fenn, ha a találmány tisztán a kutatáshoz szükséges megoldás (pl. egy új kutatási eszköz, berendezés) vagy a kutatási eredmény, ami publikálható, egyben szabadalmazható is. De még ezekben az esetekben is a szabadalom megszerzéséhez szükséges idő és energia erőforrásokat von el a kutatástól.

Továbbá, az egyetemi találmányok rendszerint távol állnak a piacra vihető terméktől, ezért jelentős, további innovációs erőfeszítésekre van szükség a kereskedelmi forgalomba hozható termékek eléréséig.⁴⁸ A potenciális hasznosítók azonosítása és a találmányok sikeres transzfere gyakran a feltaláló személyes közreműködését igényli, mert csak ő rendelkezik a technológiára vonatkozó mélységi, igen gyakran kódolatlan ismeretekkel. A spin-off vállalkozás alapításában részt vevő tudósok azután további szervezési és menedzselési nehézségekkel szembesülnek az új vállalkozásban. Két további potenciális veszély a már fentebb említett késedelem a kutatási eredmény publikálásában, és a kutatási fókusz eltolódása az alkalmazott kutatás irányába. Ezért a szerző szerint vizsgált egyik lehetőség, hogy a technológiatranszfer-aktivitások hátrányos következményekkel járnak a tudós kutatási teljesítményére: ezek a hatások erősebbek, mint azok a negatív következmények, amelyek a kutató iparjogvédelmi inaktivitásából következnek, és azokra a kutatókra erősebben hatnak, akik nagyobb mértékben vesznek részt a technológiatranszferben (spin-off céget alapítanak), mint azokra, akik csak korlátozott mértékben (licenciába adják találmányukat).

Ad 2. Bár a kutatás és a technológiatranszfer versenyez a kutató korlátozottan rendelkezésre álló idejéért, a közöttük lévő kapcsolat nem szükségszerűen negatív, ha vannak kölcsönösen előnyös „mellékhatásaik”. Mindenekelőtt a vállalati kapcsolatok tanulási lehetőséget biztosítanak a kutatóknak. Továbbá, az ipari kutatási eszközök, kapacitások és módszerek gyakran kiegészítik az egyetemi laboratóriumokban találhatóakat. Végül a vállalatok olyan hálózatokkal rendelkezhetnek, amelyekhez a kutató önmagában nem férne hozzá. Ezért kézenfekvő a feltételezés, hogy az ipari vállalatokkal való interakció olyan tanulási lehetőségekkel látja el a kutatókat, amelyek javítják kutatási teljesítményüket. A tanulási hatások a legerősebbek azoknál a kutatóknál, akik részt vesznek a spin-out folyamatban, kevésbé erősek a

⁴⁸ R. Jensen, M. Thursby: Proofs and prototypes for sale: the licensing of university inventions. *American Economic Review*, 91. évf. 2001, p. 240–259.

licenciaadó kutatóknál, és a legkevésbé erősek azoknál a kutató-feltalálóknál, akik szabadalmaznak ugyan, de egyáltalán nem vesznek részt a technológiatranszfer-folyamatban.

A tanulási lehetőségek mellett a tudósok hasznára válhat a hasznosítási folyamatból származó többletbevétel is. A hasznosított találmányokból származó bevétel nemcsak a kutatónak, de laboratóriumának is forrásokat biztosít. (A Max Planck Intézet esetében a bevételek egyharmada a kutatót, további egyharmada a kutató intézetét illeti meg, amely utóbbit kutatási célra kell fordítani.) A licenciabevételek tehát közvetlen forrást biztosítanak. További közvetlen bevétel generálható a kutatásnak az ipari partner által való finanszírozása segítségével. Végül bevétel származhat a cég által történő „természetbeni” finanszírozással is, amikor a vállalat megvásárol bizonyos laborspecifikus eszközöket a kutató számára. Kézenfekvőnek tűnik tehát, hogy a technológiatranszfer tárgyává tett kutatásból származó bevétel pozitív hatással van a tudósok kutatási teljesítményére. Ez a hatás csak a generált bevétel mértékétől függ.

Az empirikus kutatómunka eredményeként a szerző megállapítja, hogy nincs bizonyíték arra, hogy a feltalálói tevékenységet is végző kutatók esetében csökkenne a kutatási teljesítmény. Ami a publikációk számát illeti, a szabadalmazás után konzekvens növekedés tapasztalható. Általában tehát nem mondható el, hogy a szabadalmazás „kiszorítja” a színvonalas kutatást a rendelkezésre álló idő korlátossága miatt. Úgy tűnik, nincs tehát alapvető ellentmondás a technológiatranszfer és a színvonalas alapkutatás között. A spin-off folyamatba való bekapcsolódás hatása már kevésbé egyértelmű. Csak gyenge bizonyíték van a spin-off vállalatokhoz való technológiatranszfer pozitív hatására, és nincs bizonyíték arra, hogy ezek a hatások pozitívabbak lennének a technológiatranszferbe más módon bekapcsolódó (licencia) kutatókra gyakorolt hatásoknál. Fontosabb ennél, hogy hosszabb távon a spin-off vállalkozásokkal való időtöltés károsnak bizonyult az alapkutatási teljesítményre, még úgy is, hogy a válaszadó kutatók egyike sem vett részt a spin-off vállalkozások operatív irányításában. Végül a szerző nem talált bizonyítékot arra, hogy a licenciából és hasznosításból származó bevétel növekedésével pozitívan változna a kutatási teljesítmény minősége és mennyisége.

6. Összefoglaló gondolatok: Open Access vagy szellemitulajdon-centrikus szemlélet?

A közfinanszírozású kutatóhelyeknek, ezen belül az egyetemeknek az innovációs rendszerekben betöltött, igen fontos és egyre növekvő szerepe ma már mindenki számára nyilvánvaló. Az ilyen közegben keletkező szellemi alkotások esetében a jogi hozzáállást két párhuzamosan, egymásnak bizonyos értelemben alternatíváiként létező paradigma is meghatározhatja. Az egyetem hagyományos funkcióin alapuló *Open Access* központi elemei az alkotónak a klasszikus szellemi tulajdonhoz fűződő vagyoni jogokról való teljes lemondása és a szellemi alkotásnak az internet mint publikációs platform segítségével történő gyors és teljes disszeminációja. A szellemitulajdon-centrikus menedzselési szemlélet lényege, hogy a

kutatási eredmény megalkotását követően azonnal megvizsgálják annak termékké való fejlesztésének a lehetőségét. A menedzselés kötelező intézkedése ezért a szabadalmazhatósági tesztelés, a szabadalomjogi újdonság kutatása és az iparjogvédelmi bejelentés. A nyílt innovációs modell által vezérelt ipari termékfejlesztés közegében az egyetemek számára korántsem mindegy, hogy tiszta *Open Access* vagy tiszta szellemi tulajdon-centrikus politikát folytatnak, illetve ezek milyen arányban jelennek meg kutatási tevékenységük eredményeinek felhasználása során. Bár a nyílt innovációs paradigma mentén szerveződő ipari innováció már kifejezetten és bevallottan is számít külső tudásforrásokra, és ezek közül az első számú forrás az egyetemi tudás, abban a védett szellemi tulajdonból származó monopoljogok központi szerepet játszanak. A Berlieni Nyilatkozat szerinti *Open Access*-tudás tehát nem felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert nem védhető meg a versenytársaktól. Üzleti modell szintjén ezért az ipar nem igazán tud „mit kezdeni” az *Open Access* paradigma szerinti tudással. Bár – főleg a fent ismertetett empirikus kutatások eredményeinek a fényében – logikusnak tűnik a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet bátorítása az egyetemeken, az *Open Access* látens erejét hiba lenne alábecsülni. A kérdés bonyolultságát mutatja az a körülmény, hogy az Európai Bizottság 2008-ban két igazán jelentős, az egyetemi szellemi tulajdont érintő intézkedése közül az egyik az *Open Access*-t, másik a szellemi tulajdon-centrikus szemléletet erősíti.

A szerzők álláspontja szerint a jövő jogfejlesztésének indokolt lenne a „szellemi tulajdon-toleráns” *Open Access*-t megvalósítania, amely a záros határidőn belül, egységes platformon (internet) való közzététel kötelezettsége mellett lehetővé teszi ipar tulajdon-jogok érvényesítését is. Körültekintő menedzseléssel az *Open Access* és a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet összhangja ugyanis biztosítható. Az egyetemek szellemi tulajdon-védelemhez való viszonyának alapidokumentumai jelenleg az intézményi szellemi tulajdon-szabályzatok. A Magyar Szabadalmi Hivatal és a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal közreműködésében készült módszertani útmutató alapján elkészült szabályzatok meglehetősen szellemi tulajdon-centrikus szemléletűek, az iparjogvédelmi oltalom megszerzése, illetve a jogi védelem alatt álló szellemi alkotások hasznosításának szabályozása mellett az *Open Access* kérdésének nem szenteltek megfelelő figyelmet. Ugyanakkor ezen utóbbi modell a hazai kutatóintézetek gyakorlatában legalább akkora, ha nem nagyobb jelentőséggel bír jelenleg. Tekintetbe véve a két modell előbb említett, részben komplementer jellegét is, indokolt lenne, hogy a kutatóhelyek mindkét modell tekintetében megfelelő szabályozási környezetet alakítsanak ki, illetve legalább iránymutatást adjanak munkatársaiknak az intézményi sajátosságokra is figyelemmel.